

Prijestonica Cetinje

UNITED
NATIONS
MONTENEGRO

JOINT
SDG
FUND
AKTIVIRAJI

*Oснаživanje mladih za prelazak iz
procesa obrazovanja na tržište rada*

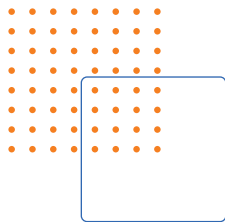
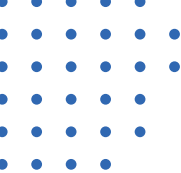
Generisanje ideja

UROŠ BULATOVIĆ

 INSTITUT ZA
PREUZETNIŠTVO
I EKONOMSKI RAZVOJ

E-knjiga je pripravljena na osnovu Programa obuka za mlade iz Prijestonice Cetinje, u okviru projekta „Osnaživanje mladih za prelazak iz procesa obrazovanja na tržište rada“, koji je realizovao Institut za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER), Prijestonica Cetinje i Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP). Projekat je sproveden u okviru zajedničkog programa UN - Aktiviraj! koji finansira Zajednički fond Ujedinjenih nacija za ciljeve održivog razvoja.

Stavovi izraženi u e-knjizi pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno stavove Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER) i Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Materijal je pripremio Uroš Bulatović, preduzetnik

Dizajn i prelom: Johart

Jul 2022.

Da li ti je još jedna ideja prošla kroz glavu dok si se danas tuširao/la? Koliko ideja ti se javilo ove nedelje, mjeseca, godine? Da li razmišljaš o njima? Da li ih zapisuješ i njeguješ, ili im ne pridaješ značaj?

Sve što nas danas okružuje nekada je bila samo nečija ideja

Ideje se mogu roditi bilo kad i bilo gdje. Sjajne ideje rađale su se i u pećinama i u laboratorijama, a njihov uticaj je transformisao svijet. Možda je tako jedna od ideja koja je unaprijedila sve ostale procese bila točak, kasnije smo došli i do razvoja medicine, razne tehnologije ali neko se morao dosjetiti i četkice za zube, onih samoljepljivih papirića u boji ili električnog trotineta kada se već uveliko letjelo.

Prostor za unapređenje postojećih i kreiranje novih stvari uvijek postoji, a i u svima nama postoji potencijal za identifikovanje ideja u tom prostoru. Da bismo bili u prilici to da uradimo bitno je da pomno pratimo svijet koji nas okružuje. Koji su to procesi koje svakodnevno obavljamo, šta su nam izazovi. Na raspolaganju nam je pregršt informacija u svakoj oblasti, koje mogu biti polazna osnova za generisanje velikog broja ideja.

Svi imamo mogućnost da generišemo ideje, ali često ne njeujemo taj dio sebe. Da bismo bili uspješni u generisanju ideja potrebno je da vježbamo osmišljavanje ideja i da dozvolimo sebi potpunu slobodu.

Vrlo je bitno da se na samom početku **oslobodimo** svega što se mora! Svi dosadašnji načini funkcionisanja, stege i pravila padaju u vodu kada počinjemo da razmišljamo o idejama. Da bismo uspjeli da napravimo prostor za nove ideje, moramo se izmaći iz šablona.

”
**MORAMO UKLJUČITI POGON RADOZNALOSTI I BEZ USTRUČAVANJA
 PITATI SE ZAŠTO, KAKO, KADA I GDJE.**

**U SLOBODNO VRIJEME MOŽEMO ISTRAŽIVATI OKRUŽENJE ILI ONLAJN SVIJET I
 PRIKUPLJATI INFORMACIJE, INSPIRACIJU I POKRENUTI SOPSTVENI GENERATOR IDEJA.**

”

U svemu polazimo od nekih pretpostavki, a jedan od dobrih izvora ideja mogu biti upravo te pretpostavke. Od koristi je dobro poznavati pretpostavke koje imamo ili koje vladaju u zajednici. Nakon identifikacije pretpostavki, možemo im davati druge oblike i mijenjati način na koji one utiču na trenutnu cjelokupnu situaciju. Ukoliko uspijemo da i pretpostavke posmatramo kao promjenjive, kakav onda prostor otvaramo za nove ideje? Što bi bilo ukoliko tvoja pretpostavka nije istinita, ili ako uzmemo u obzir da je nema, ili ako je u drugačijoj formi? Da polaznu pretpostavku uklonimo ili joj damo drugu formu da li to daje mogućnost za nove ideje? Nove perspektive otvaraju vrata kreativnosti i pokreću na razmišljanje i kreiranje novih ideja, a mi treba da budemo ti/te koje će da postavljaju pitanja i istražuju pretpostavke.

Ukoliko se fokusiramo na **problem** koji želimo da riješimo, kreirali smo stazu za rađanje ideja. Potrebno je prvo da osvijestimo taj problem kao zagonetku koja ima rješenje, a onda da generišemo što je više moguće rješenja kroz razne situacije i pretpostavke. Ali ni to nije kraj, uvijek taj problem možemo definisati, i poželjno ga je definisati na više načina. Što više uglova posmatranja problema to ćemo imati bolju sliku i uvid

u rješenja. Da je tvorac „Uber“-a razmišljao samo o prevozu putnika, prvenstveno bi se bavio problemom obezbjeđivanja dovoljnog broja vozila, umjesto toga znamo kakva se ideja rodila.

Često je dovoljno da **kombinujemo znanja i informacije** kojima raspolažemo, primijenjujemo metode koje se koriste u jednoj oblasti na druge, ali za to je vrlo bitno da imamo što više izvora informacija. Umjetnost, kultura, druženja, priroda, knjige sve su to dostupni i inspirativni momenti u našem svakodnevnom životu, koji mogu doprinijeti generisanju ideja. Često ste u prilici da čitate kako razni inovatori svoje ideje baziraju na ponašanju i tehnikama koje životinje koriste u prirodi. Tako i mi možemo opažati svijet oko sebe, upoređivati okolnosti i prilike, pa kreirati ideje.

Druženja mogu biti jako inspirativna, posebno sa ljudima koji su skloni razgovoru o idejama. Razgovori sa novim ljudima, često otkrivaju nove informacije i daju novu perspektivu i ugao gledanja čak i na obične stvari, što uvijek predstavlja prostor za generisanje novih ideja. Nekad u razgovoru možemo otkriti da određena grupa dijeli neki isti problem, koji je možda polazna tačka za našu ideju, ili na isti način možemo saznati za određene programe podrške, razmjene ili podsticaja za razvoj u nekoj oblasti, što nas tjera na razmišljanje.

Razgovori o rješenjima za konkretne probleme, ili razgovori o konkretnim idejama uvijek donose novu vrijednost kreatorima ideje. Pogledi i razmišljanja iz različitih perspektiva, često pomažu oblikovanje same ideje. Ideja nama kao kreatorima nekada zna biti i previše bliska. Teško je biti objektivan prema svojoj ideji, pogotovo u prvoj fazi razvoja ideje koju često nazivaju i „zaljubljenost“. Dijeljenje ideja i razgovori o idejama često otvaraju mnoge vidike i doprinesu razvoju prvobitne ideje. Otvorenost i komunikacija o idejama nije nešto što nam je svojstveno, ali u praksi se pokazalo kao veoma dobar alat i korak ka realizaciji.

Neke od opštih preporuka od kojih ćete sigurno imati benefite kad je u pitanju generisanje ideja jesu: odmor, opuštenost, promjena sredine, zabava i prostor sa minimalno ometanja (notifikacije, pozivi, razne „upadice“)

Ali, koliko je teško doći do dobre ideje?

Da li se one samo „dese“ ili se i na njima radi? Da li je za najbolje ideje potrebno „tako da se rodiš“ ili smo i mi ti koji će se dosjetiti neke dobre ideje i realizovati je?

Vjerujem da misliš da je mnogo faktora koji te ograničavaju da se dosjetiš dobre ideje, zato ću te u prvoj vježbi zamoliti da razmišljaš samo o lošim idejama. Osmisli makar deset loših ideja i zapiši ih. Imaj potpunu slobodu i oslobođeno razmišljaj o idejama, za početak tražimo što lošije ideje.

Nije jednostavno doći ni do deset loših ideja? Neko ko njeguje svoju kreativnu stranu stalno, imaće manje problema u prvoj vježbi, ali već sutra ćemo i svi mi uspjeti da ih sustignemo.

Bad idea brainstorming

Bad idea brainstorming možeš raditi sam/a ili u grupi, bez ustručavanja i često uz dosta zabave kao nuspojave. Nakon određenog vremena za generisanje loših ideja možeš ići na sljedeću vježbu. Ne moraš istog dana, ukoliko želiš da probudiš kreativnost nije poželjno raditi stvari „na silu“. Vrlo je bitan momenat zabave u svemu ovome, kao i momenat zadovoljstva, poleta i inspiracije.

Reverse brainstorming

Još jedna zabavna metoda može biti reverse brainstorming.

Identifikuj problem koji želiš da riješiš, koji te podstiče na kreiranje ideje. Okreni situaciju, i počni odatle.

Na primjer: Želiš da riješiš problem parkinga u svom gradu. Umjesto što ćeš da se zapitaš kako da poboljšam situaciju sa parkingom u svom gradu, pitanje koje te sad interesuje je: kako da napravim još goru situaciju sa parkingom?

U realizaciji možeš naići na veliki broj predloga koji su osnov za unapređenje tvoje prvobitne ideje, ali često ćeš doći do toga da identifikuješ ključne tačke u funkcionisanju ili razvoju ideje.

Brainstorming

Možda je vrijeme i za brainstorming? Do sada si vjerovatno u sebi probudio/la sve mehanizme koji pokreću kreativno razmišljanje i vrijeme je da se kvalitetno pozabavimo ovom poznatom tehnikom.

Potrebno je da napravimo ekipu, odredimo koliko će trajati (vremenski ograničeno), suzdržavamo se od komentaranja i postignemo što veći broj ideja (jurimo kvantitet). Ideje možemo kombinovati i nadograđivati. Nakon što ih sve nabrojimo, primijetićemo da se neke medju njima ističu i da su poželjnije za realizaciju.

Po istom principu možemo raditi brainstorming na određenu temu, i pokušati da generišemo što više ideja. Tema može biti postavljena široko, ili konkretno postavljena situacija. Cilj može biti da se iznjedri 20 ideja za 30 minuta.

Znamo da je Google odličan izvor informacija, ali ukoliko uvijek tražimo informacije na istu temu, možda zaobilazimo mogućnosti sagledavanja šire slike i prilika koje nas okružuju. Bitno je da sebe motivišemo da istražujemo i teme koje nisu predmet našeg interesovanja, kako bismo uspjeli da prikupimo što više informacija, inspirišemo se i sagledamo situaciju iz više uglova.

Na društvenim mrežama provodimo mnogo vremena, a da li ih koristimo u svrhu informisanja? U svrhu istraživanja ideja?

Potpuno online preko društvenih mreža i pretraživača možemo sprovesti „lov na ideje“, istražiti veliki broj ideja koje će nam možda biti inspiracija. Takođe, možemo istražiti prilike koje su omogućile nastanak i razvoj te određene ideje, i pratiti kako je neka ideja nastala i kako se razvijala. Tako možemo prepoznati koji su nam to možda neophodni resursi, i možda uspijemo da ih još bolje identifikujemo kod sebe.

Kad govorimo o resursima, vrlo je bitno da prepoznamo sopstvene resurse. Osim materijalnih resursa, moramo znati koje su još naše snage. Gdje su nam kontakti, znanja i talenti. **Šta je to u čemu smo dobri?**

Informacije su neophodan resurs, i nikad se ne može previše puta naglasiti koliko je bitno da budemo informisani što je moguće više o što više različitih tema. Jedna informacija koja možda govori o Erasmusu za mlade preduzetnike, može tebi pomoćne da stekneš neka praktična znanja u nekoj EU zemlji i da realizuješ tu ideju koja ti sada djeluje nemoguća za realizaciju.

Prvobitni cilj buđenja kreativnosti i lavine ideja do sada bi trebao biti ispunjen. Ali nekada nam nije to dovoljno, jer nam je bitno da određene ideje realizujemo, a moramo pristupiti generisanju ideja uz osvrt na određenu situaciju.

Cilj nam nije samo da generišemo ideje, već da to budu ideje koje smo u mogućnosti da realizujemo. Zato ti predlažem da uradiš sljedeće:

► **Napiši što je moguće više informacija koje imaš**, a one mogu biti opšte i specifične, usko i šire vezane za određenu temu itd. Mogu se ticati zakonskog okvira, mogu uključivati podrške koje će ti pomoći, takođe mogu uključivati i ograničenja. Informacije mogu sadržati raznolike potrebe savremenog potrošača na npr. Amazonu, ili ponašanja online kupaca u Crnoj Gori. Informacije mogu doći i iz review-a, pa možeš identifikovati šta je to na šta se ljudi često žale. Vrlo je bitno da se ne ograničavaš na izvore informacija, posmatraj što je moguće šire i prepoznaj što veći broj izvora informacija. Sve prikupljene informacije zapisuj, čuvaj i čitaj - neka ti one pomognu oko usmjerenja ideja.

► **Napravi poseban prostor** na kojem ćeš opisati situaciju u kojoj bi realizovao/la svoju ideju, i napiši sve što znaš, uključujući i osnovne informacije npr. koliko je stanovnika u državi u kojoj bi se ideja realizovala. Budi uporan/na i potruđi se da u obje teme napišeš što više podataka.

Možda je za tvoju ideju bitno kakav je sistem podrške inovativnim idejama u našoj državi? Možda je za tvoju ideju vrlo bitno da poznaješ kakva je starosna i polna struktura nekog stanovništva, ili koji su trendovi u zdravstvu? Šta je to što opisuje situaciju u kojoj se tvoja ideja realizuje? Shodno tome, identifikuj sve vrste podataka koji su ti potrebni i ispuni ih informacijama. Ukoliko nekih informacija nema, i to je neki trag.

► **Na trećem mjestu napiši sve svoje resurse.** Budi realističan/na i prepoznaj sve svoje snage. Na korak si do ideje koju možeš realizovati.

- Koji su tvoji talenti, šta je to u čemu si dobra/ar?
- Šta te zabavlja, šta ti privlači pažnju?
- S kim se družiš i koja poznanstva posjeduješ?
- Da li si dio udruženja, volontiraš, radiš?
- Kakva iskustva, znanja i kontakte posjeduješ iz svih dosadašnjih školskih i vannastavnih aktivnosti?
- Koji su tvoji materijalni resursi i da li možeš njima raspolagati?

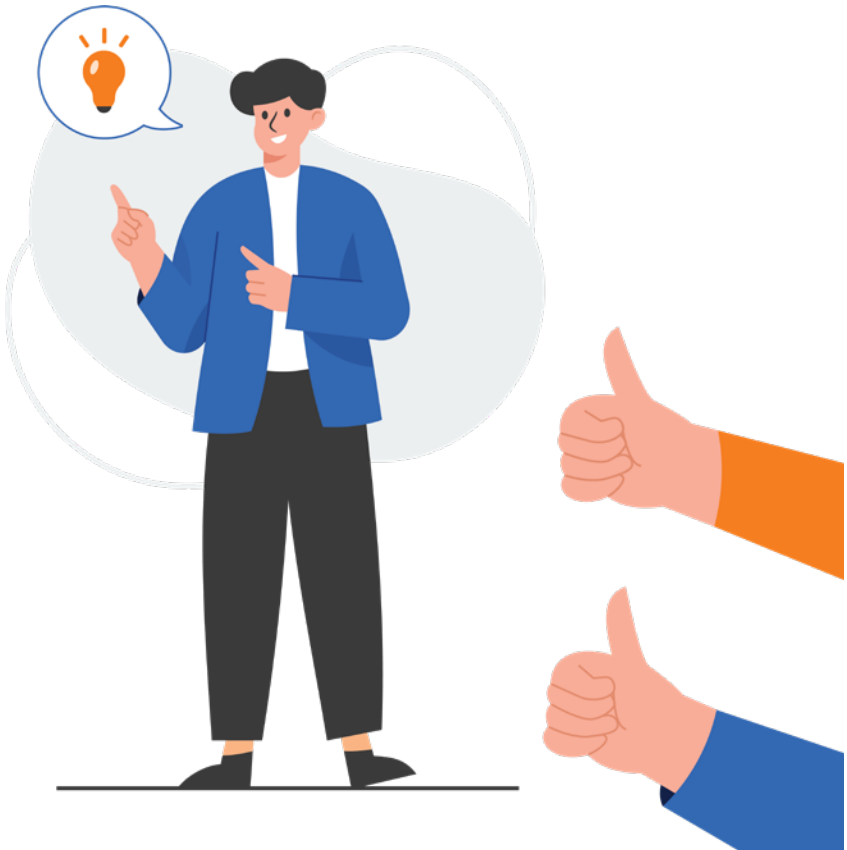
Koristi se internetom i poznanstvima za prikupljanje svih informacija. Nek te to malo istraživanje podstakne na razmišljanje, a kad sve bude gotovo imaš pred sobom sliku situacije u kojoj je potrebno tvoju ideju realizovati.

- ▶ Da li postoji aplikacija, plugin ili neki alat koja ti može pomoći da realizuješ ideju?
- ▶ Da li se neophodna tehnologija za realizaciju tvoje ideje već koristi na neki potpuno drugačiji način?
- ▶ Da li si istražio/la trendove na platformama ?
- ▶ Da li si se subscribeovao/la na newslettere, youtube kanale koji podstiču tvoju kreativnost ili na neke koji ti daju kvalitetne informacije.

Iz mora ideja koje imaš u prethodno radjenim vježbama, sigurno se jedna može primijeniti u datoj situaciji. Možda uz izmjene, a možda u kombinaciji sa još jednom ili tri.

Možda se rodila potpuno nova ideja kada si prepoznao/la prostor za realizaciju svoje ideje.

**Zadrži svoj radoznao duh,
njeguj svoju kreativnost i piši svoje ideje.**

UNITED
NATIONS
MONTENEGRO

JOINT
SDG
FUND

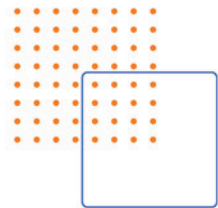
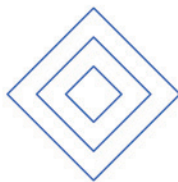
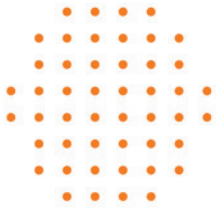
AKTIVIRAJ!

Prijestonica Cetinje

INSTITUT ZA
PREDUZETNIŠTVO
I EKONOMSKI RAZVOJ

Podgorica, jul 2022.